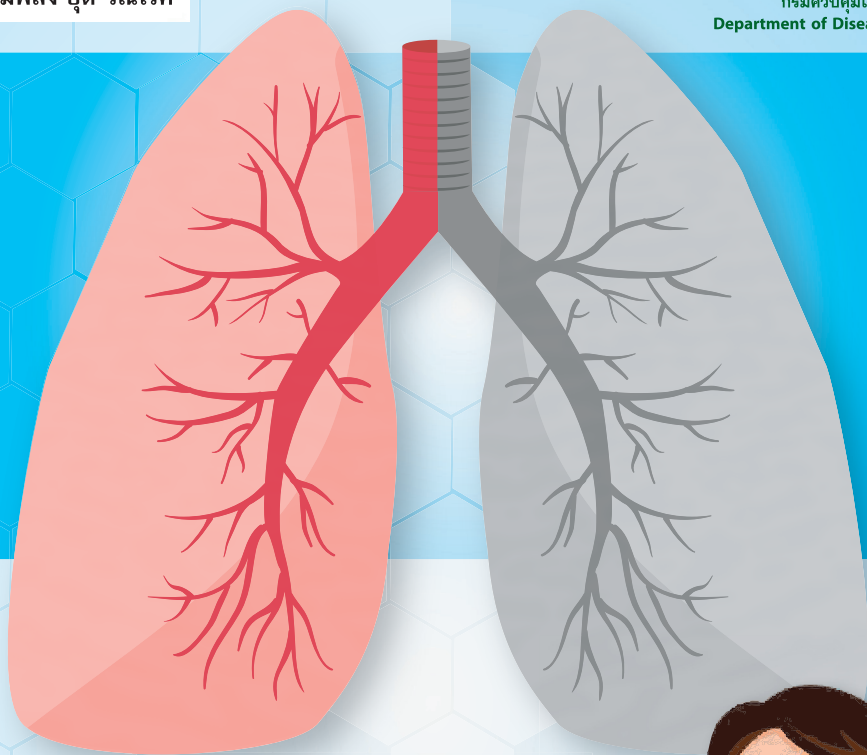

UNITE TO
→ END
TB

รวมพลัง ยุติ วัณโรค

กรมควบคุมโรค
Department of Disease Control

เรียนรู้ เข้าใจ

วัณโรค

สำนักวัณโรค

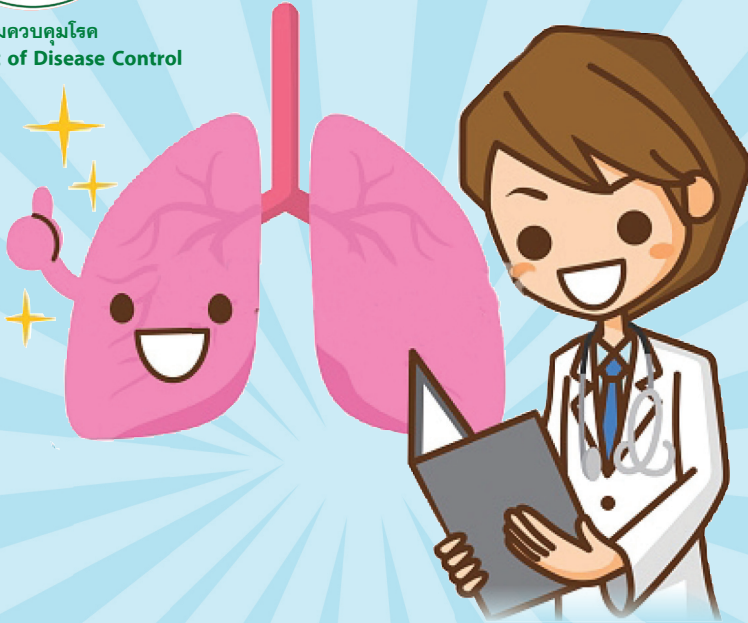
กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

กรมควบคุมโรค
Department of Disease Control

UNITE TO
→ END
TB

รวมพลัง ยุติ วัณโรค

คู่มือ

เรียนรู้ เข้าใจ วัณโรค

ชื่อหนังสือ : เรียนรู้ เข้าใจ วัคซีนโรค

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

: สำนักวัคซีนโรค กรมควบคุมโรค

กระทรวงสาธารณสุข

: โทร. 0-2212-2279

ISBN : 978-974-297-634-7

พิมพ์ครั้งที่ 1 : สิงหาคม 2550

พิมพ์ครั้งที่ 2 : กรกฎาคม 2559 จำนวน 10,000 เล่ม

คำนำ

วัณโรค ไม่ได้เป็นโรคที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ แต่เป็นโรคติดต่อที่รักษาให้หายขาดได้ ซึ่งในสมัยก่อนใช้เวลาในการรักษา 1 ปี 6 เดือน – 2 ปี แต่ปัจจุบันใช้เวลาในการรักษาเพียง 6 – 8 เดือนเท่านั้น โดยการมีพี่เลี้ยงคอยดูแลให้กำลังใจผู้ป่วยกินยาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และพบแพทย์ตามนัดจนกว่าแพทย์จะสั่งหยุดยาเอง

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้น เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องวัณโรคแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อให้มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัณโรค และการป้องกันตนเองไม่ให้ป่วยเป็นวัณโรค รวมทั้งการดูแลเมื่อป่วยเป็นวัณโรค

สารบัญ

- วัณโรค...คืออะไร..... 5
- วัณโรค...ติดต่อได้อย่างไร..... 7
- วัณโรคปอด...มีอาการอย่างไร..... 9
- รู้ได้อย่างไรว่าเป็น...วัณโรคปอด..... 10
- เมื่อไรควรไปตรวจหาวัณโรค..... 11
- ควรปฏิบัติตัวอย่างไรขณะป่วยและรักษาวัณโรค..... 13
- DOT กับการรักษาวัณโรค..... 15
- ใครควรจะเป็นพี่เลี้ยงได้บ้าง..... 17
- อาการข้างเคียงที่อาจพบจากการกินยารักษาวัณโรค..... 18
- วัณโรครักษาหายได้..... 20
- อาการอย่างไรที่แสดงว่าดีขึ้นจากการรักษาวัณโรค..... 21
- รักษาวัณโรคเพื่อใคร?... 22
- ควรปฏิบัติตัวอย่างไรไม่ให้ป่วยเป็นวัณโรค..... 23
- วัณโรคในเด็ก..... 25
- วัณโรคกับเอดส์ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร..... 26
- บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพและรับการตรวจรักษาวัณโรคได้ที่..... 27
- เอกสารอ้างอิง..... 28

วัณโรค...

..คืออะไร?

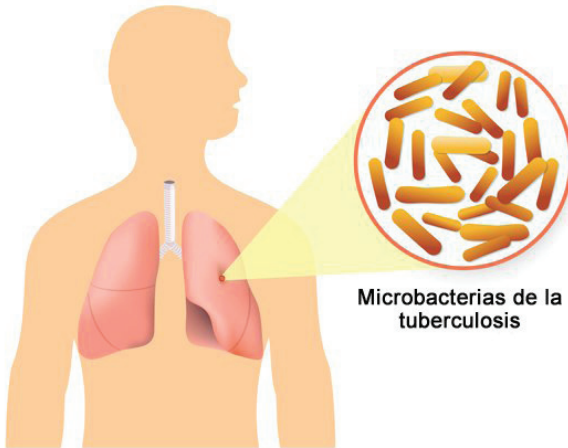
วัณโรค

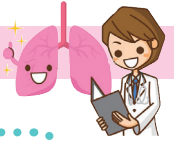
(Tuberculosis) หรือ TB

วัณโรค มีได้เป็นโรคที่ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ แต่เป็นโรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชื่อ มัยโคแบคทีเรียม ทูเบอร์คูโลซิส (Mycobacterium Tuberculosis) มีรูปร่างเป็นแท่ง มีขนาดเล็กมากมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ต้องย้อมสีด้วยวิธีพิเศษ และดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ขยายจึงจะเห็นตัวเชื้อวัณโรค

วัณโรค สามารถเป็นได้กับอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย เช่น ปอด ลำไส้ ไต กระดูก ผิวหนัง ต่อม้ำเหลือง และเยื่อหุ้มสมอง แต่ที่พบบ่อยและเป็นปัญหามากในปัจจุบันคือ วัณโรคปอด

TUBERCULOSIS

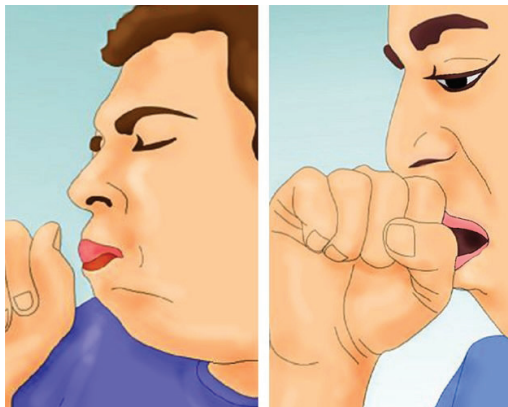
วัณโรค...

ติดต่อได้อย่างไร

เชื้อวัณโรคติดต่อโดยการแพร่กระจายจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง ทางระบบหายใจ โดยผู้ป่วยที่มีเชื้อในเสมหะ พุด คุย ไอ จาม โดยไม่ปิดปากเชื้อวัณโรคจะลอยไปกับละออง

เสมหะที่ผู้ป่วยไอ จาม ออกมา ละอองที่มีขนาดใหญ่ จะตกลงสู่พื้นดิน ส่วนละอองขนาดเล็กจะลอยไปในอากาศ ผู้ที่สูดหายใจ

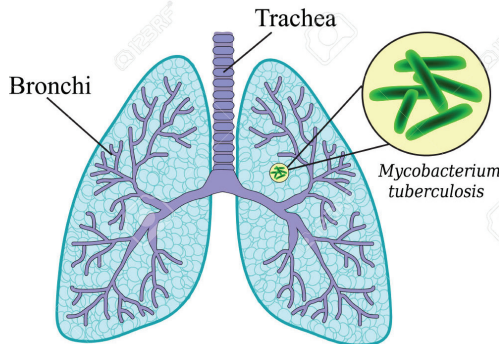
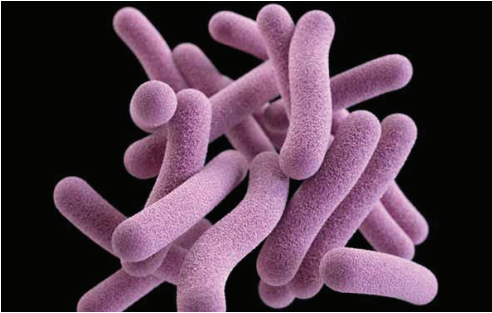

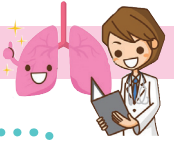

เรียนรู้ เข้าใจ วัณโรค

เอาเชื้อวัณโรคเข้าสู่ร่างกาย ทำให้มีโอกาสติดเชื้อและป่วยเป็นวัณโรคได้ แต่ผู้ที่ได้รับเชื้อแล้ว ไม่จำเป็นต้องป่วยเป็นวัณโรคทุกคน เพราะร่างกายมีกลไกหลายอย่างที่จะต่อสู้และป้องกันเชื้อวัณโรคมีเพียงร้อยละ 10 ของผู้ที่ติดเชื้อวัณโรคเท่านั้นที่จะป่วยเป็นวัณโรค

เชื้อวัณโรคจากเสมหะที่ปลิวในอากาศโดยไม่ถูกแสงแดด จะมีชีวิตอยู่ได้นาน 8-10 วัน แสงอาทิตย์จะทำลายเชื้อวัณโรคได้ภายใน 5 นาที และจะถูกทำลายได้ในน้ำเดือด 2 นาที การทำลายเชื้อจากเสมหะที่ดีที่สุดจึงควรใช้ความร้อน เช่น การเผาทิ้ง

วัณโรคปอด... มีอาการอย่างไร

ผู้ป่วยวัณโรคจะมีอาการหลายชนิด แต่อาการสำคัญของวัณโรคปอดคือ

- ไอติดต่อกันเกิน 2 สัปดาห์
อาการอื่นๆที่อาจพบได้แก่
- ไอแห้งๆ หรือไอมีเสมหะหรือไอมีเสมหะปนเลือด
- เจ็บหน้าอก เหนื่อยหอบ
- มีไข้ต่ำๆ ตอนบ่ายหรือค่ำ
- เบื่ออาหาร น้ำหนักลด อ่อนเพลีย
- เหงื่อออกผิดปกติตอนกลางคืน

รู้ได้อย่างไรว่าเป็น...

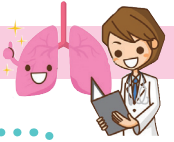
วัคซีนปอด

- การตรวจเสมหะด้วยกล้องจุลทรรศน์
เป็นวิธีที่สามารถบอกได้แน่นอนว่า ผู้ป่วยเป็นวัณโรค ปอดเพราะสามารถมองเห็นเชื้อวัณโรคปอดในเสมหะได้ การตรวจเสมหะเพื่อหาเชื้อวัณโรคควรตรวจ 2 ครั้ง

- การเอกซเรย์
การเอกซเรย์ปอดอย่างเดียว ไม่สามารถบอกได้แน่นอนว่าผู้ป่วยเป็นวัณโรคปอด ต้องได้รับการตรวจเสมหะร่วมด้วย

- การเพาะเชื้อวัณโรค
ในรายที่สงสัยว่าเป็นวัณโรค แต่ตรวจเสมหะไม่พบเชื้อ

เมื่อไรควรไปตรวจ... หาเชื้อวัณโรค

- ไอติดต่อกันเกิน 2 สัปดาห์
- มีไข้ต่ำๆ ตอนบ่ายหรือค่ำ
- เบื่ออาหาร น้ำหนักลด อ่อนเพลีย
- เหงื่อออกตอนกลางคืน
- เมื่อมีญาติหรือผู้ใกล้ชิดป่วยเป็นวัณโรคปอด
- ตรวจสุขภาพประจำปี กรณีที่ไม่มีอาการ แต่ถ้ามีภาวะภูมิคุ้มกันต่ำ/ผู้ที่ได้รับยากดภูมิคุ้มกัน เช่น เป็นโรคเบาหวาน ติดสารเสพติดหรือติดเชื้อเอชไอวีควรตรวจทุก 3-6 เดือน เพื่อใช้ในการประกอบการขอใบรับรองแพทย์

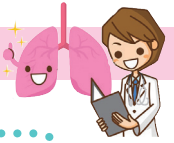

ปัจจัยสำคัญของการป่วยเป็น... วัณโรค

- อยู่ร่วมกับผู้ป่วยวัณโรคที่ยังไม่ได้รับการรักษา เช่น พักอาศัยบ้านเดียวกันหรือทำงานร่วมกัน
- ผู้ติดเชื้อเอชไอวีหรือป่วยเป็นโรคเอดส์
- ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคตับ หรือโรคไต เป็นต้น
- ผู้ที่รับประทานยากดภูมิคุ้มกันนานๆ เช่น ยากลุ่ม สเตียรอยด์
- การจัดลักษณะที่อยู่อาศัยหรือที่ทำงาน ที่ใช้เครื่องปรับอากาศตลอดเวลา หรือสภาพแวดล้อม ที่อากาศถ่ายเทไม่สะดวกหรือชุมชนแออัด
- การสูบบุหรี่ ดื่มสุรา และการเสพสารเสพติด
- ทำงาน และดูแลผู้ป่วยวัณโรค

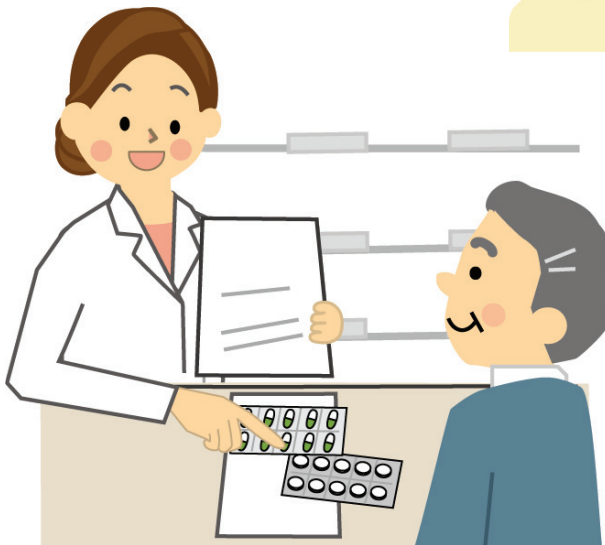

ควรปฏิบัติตัวอย่างไร...

ขณะป่วยและรักษา

- กินยาตามชนิดและขนาดที่แพทย์สั่งอย่างต่อเนื่อง
สม่ำเสมอ และพบแพทย์ตามนัดทุกครั้ง จนกว่าแพทย์สั่งหยุดยา
- เมื่อกินยาประมาณ 2 สัปดาห์ อาการจะดีขึ้น
ห้ามหยุดยาเป็นอันขาด จะทำให้เชื้อวัณโรคื้อยา รักษาหายยาก
- ใช้ผ้าปิดปากและจมูกเวลาไอหรือ
จาม เพื่อป้องกันมิให้เชื้อแพร่กระจายไปสู่ผู้อื่น
- ควรงดเหล้า บุหรี่ และสารเสพติด
ทุกชนิด

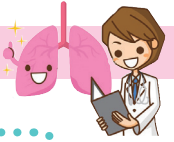

เรียนรู้ เข้าใจ วัคซีน

- บ้วนเสมหะลงในภาชนะหรือกระป๋อง แล้วเทลงในส้วม ฝังดิน หรือนำไปเผา
- จัดสถานที่พักอาศัยให้อากาศถ่ายเทสะดวก แสงแดดส่องถึงและหมั่นนำเครื่องนอนออกตากแดด
- กินอาหารได้ทุกชนิดที่มีประโยชน์ และพักผ่อนให้เพียงพอ
- ควรนำผู้สัมผัสใกล้ชิดร่วมบ้านหรือผู้ใกล้ชิดกับผู้ป่วย โดยเฉพาะเด็ก ไปรับการตรวจร่างกายตามโรงพยาบาล หรือสถานบริการสาธารณสุขใกล้บ้านทุกแห่ง

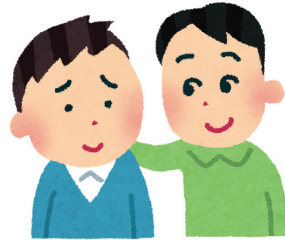
DOT

กับการรักษาวัณโรค

(Directly Observed Treatment) เป็นการรักษาวัณโรค แบบมีพี่เลี้ยงคอยดูแลผู้ป่วยโดยพี่เลี้ยงจะต้อง

- ดูแล กำกับการกินยาของผู้ป่วยวัณโรค พร้อมบันทึกการกินยาของผู้ป่วยวัณโรค

- ให้กำลังใจให้ผู้ป่วยกินยาครบตามกำหนดการรักษา

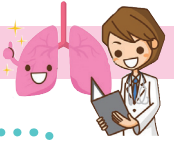

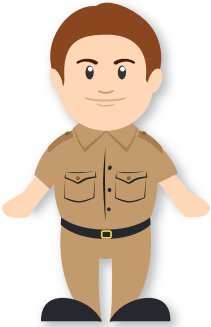
เรียนรู้ เข้าใจ วัคซีนโรค

- แนะนำการปฏิบัติตนในการรักษาวัคซีนโรค รวมถึงการแนะนำเมื่อผู้ป่วยเกิดอาการข้างเคียงหรืออาการแพ้ยา
- หมั่นย้ำเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้ป่วย เช่น ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่
- รักษาความลับของผู้ป่วย ไม่พูดคุยเรื่องการรักษาวัคซีนโรคให้ผู้อื่นรู้
- ให้ข้อมูลผู้ป่วยแก่เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่น ความสม่ำเสมอในการกินยา
- อาการทั่วไป ปัญหาที่พบมีความรู้เกี่ยวกับวัคซีนโรค เช่น อาการการแพร่กระจายของเชื้อวัคซีนโรค การรักษา การป้องกัน

ใครควรจะเป็น พี่เลี้ยงได้บ้าง

- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข
- ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
- ญาติหรือสมาชิกในครอบครัว (โดยต้องมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลเป็นระยะๆ)

อาการข้างเคียงที่อาจพบ จากการกักยารักษาวัคซีนโรค

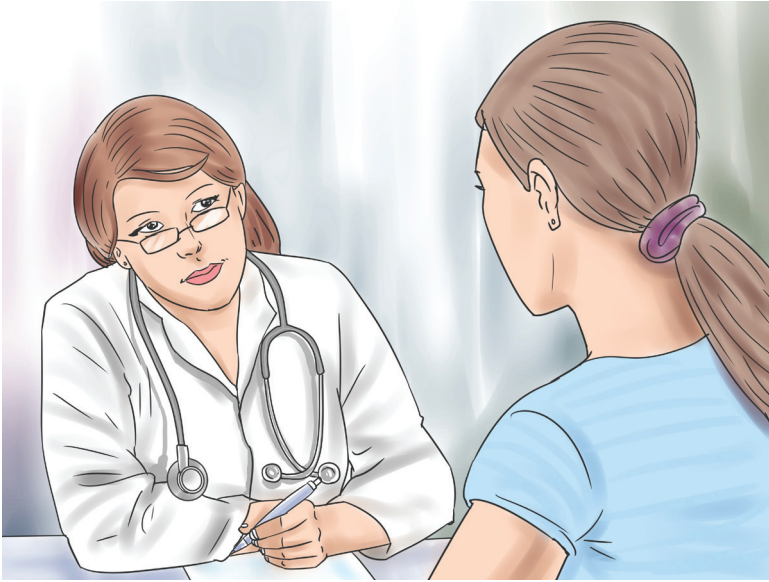
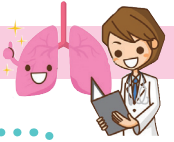

- ไข้คันตามตัว
- คลื่นไส้ อาเจียน วิงเวียนศีรษะ
- ปวดข้อ
- หูอื้อ
- อาการตามัว

- ตัวเหลือง ตาเหลือง
(ตับอักเสบ)

- ซึมเศร้า โรคจิต

อาการแบบไม่รุนแรง

ผื่นคันเล็กน้อย อาการเบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน
ชาตามปลายมือปลายเท้า ปวดข้อ ส่วนใหญ่ไม่เป็นอันตราย
พุดีให้กำลังใจผู้ป่วยกินยาต่อไป พร้อมกับให้ยารักษาตาม
อาการ

อาการรุนแรง

มีผื่นเป็นเม็ดแดงนูนเต็มตัว หูตึงหูอื้อ เดินเซ
ตัวเหลือง ตาเหลือง ตาแมว สับสน อาการทางจิต ให้หยุดยา
แล้วแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและไปพบแพทย์

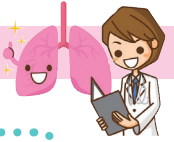

วัณโรค รักษาหายได้

ปัจจุบันมียารักษาวัณโรคที่มีประสิทธิภาพสูง

- หากกินยาอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอใช้เวลาเพียง 6-8 เดือนเท่านั้น (ในอดีตใช้เวลารักษานาน 1 ปี 6 เดือน ถึง 2 ปี) โดยการรักษาแบบมีผู้คอยกำกับดูแลการกินยา ผู้ป่วยตามขนาดทุกมื้อให้ครบถ้วน คอยให้กำลังใจและให้คำแนะนำ (การรักษาแบบมีพี่เลี้ยงหรือ DOT)
- ผู้ป่วยวัณโรค หากได้รับการรักษาไม่ถูกต้อง ขาดยา หรือกินยาไม่ต่อเนื่อง จะทำให้เชื้อวัณโรคดื้อยา ทำให้ยากต่อการรักษา และอาจแพร่เชื้อวัณโรคดื้อยาสู่ผู้อื่นได้

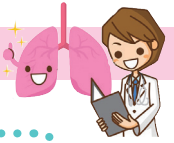
อาการอย่างไรที่แสดงว่า ดีขึ้นจากการรักษาวันโรค

- อาการไอลดลง
- อาการมีไข้ลดลง
- น้ำหนักเพิ่มขึ้น

อาการดีขึ้นแล้วหยุดยาได้ไหม?

ผู้ป่วยวัณโรคจะมีแผลและเชื้อวัณโรคอยู่ในปอด การรักษาวัณโรคในปัจจุบันไม่ซับซ้อนยุ่งยาก เพียงแต่กินยาตามที่แพทย์แนะนำทุกวัน อาการต่างๆจะดีขึ้นภายใน 2 สัปดาห์ อย่างไรก็ตามอย่าหยุดกินยาเป็นอันขาด เพราะเชื้อวัณโรคในปอดยังไม่หมดไป การหยุดกินยาหรือกินไม่ครบอาจทำให้เชื้อวัณโรคดื้อยา ซึ่งจะยากลำบากในการรักษามากขึ้นอีก และอาจรักษาไม่หายก็ได้

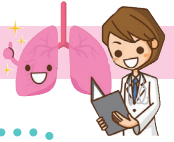

รักษาวัณโรคเพื่อใคร

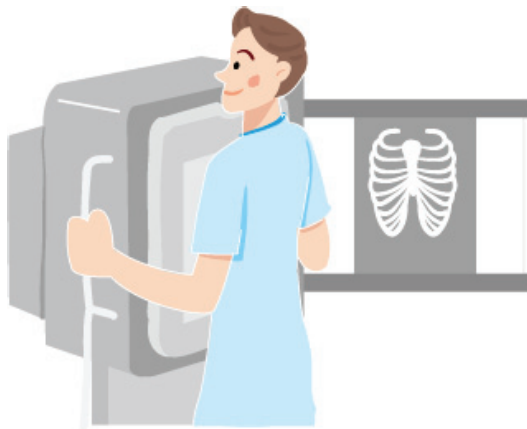
- เพื่อตัวคุณเอง
- เพื่อคนที่คุณรัก
- เพื่อครอบครัว
- เพื่อเพื่อนสนิทและคนใกล้ชิด
- เพื่อชุมชนและสังคม
- เพื่อทุกคนปลอดภัย

ควรปฏิบัติตัวอย่างไร... ไม่ให้ป่วยเป็นวัณโรค

- ควรตรวจเช็คร่างกาย โดยการเอกซเรย์ปอด อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- นำเด็กแรกเกิดไปรับการฉีดวัคซีนบีซีจีที่โรงพยาบาล ทุกแห่งหรือสถานบริการ สาธารณสุขใกล้บ้าน
- หากมีอาการสงสัย ป่วยเป็นวัณโรค ควรรีบไปตรวจ ร่างกายที่โรงพยาบาลของรัฐ ทุกแห่งหรือสถานบริการ สาธารณสุขใกล้บ้าน

เรียนรู้ เข้าใจ วัณโรค

- รักษาสุขภาพให้แข็งแรง โดยการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และกินอาหารที่มีประโยชน์

- หลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยง ต่อการติดเชื้อเอชไอวี ซึ่งจะทำให้ภูมิคุ้มกัน ของร่างกายเสื่อมลง มีโอกาสป่วยเป็น วัณโรคได้ง่ายขึ้น

- หลีกเลี่ยงสถานที่แออัด

- เด็กเล็กและคนชราไม่ควร

คลุกคลีกับผู้ป่วยวัณโรค

- ถ้ามีผู้ป่วยวัณโรค อยู่ในบ้าน ควรเอาใจใส่ ดูแล ให้กินยาอย่าง สม่ำเสมอ อย่าให้ขาด ยาจนครบมาตรฐาน การรักษา

วัคซีนในเด็ก

โดยทั่วไปเรามักจะคิดว่าวัคซีนจะต้องเกิดกับผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุเท่านั้น จริงๆ แล้ว เด็กก็เป็นวัคซีนได้ แม่จะพบไม่บ่อยนัก แต่ก็มีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าลูกเคยฉีดวัคซีนบีซีจี (BCG) ป้องกันวัณโรคนั้น จะไม่สามารถป้องกัน วัณโรคได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ วัณโรคในเด็กนั้น การวินิจฉัยทำได้ยากกว่าผู้ใหญ่ เพราะโอกาสจะตรวจพบเชื้อมีน้อย การวินิจฉัย ส่วนใหญ่จึงต้องใช้อาการทางคลินิกประวัติสัมผัสโรค ภาพรังสี ทรวงอกที่ผิดปกติเข้าได้กับวัณโรค ตลอดจนการทดสอบทางผิวหนังด้วยน้ำยาทูเบอร์คูลิน

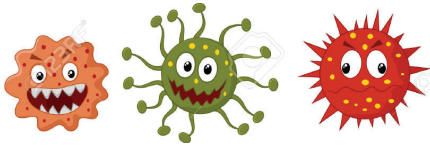

ดังนั้น ควรพาเด็กที่สัมผัสร่วมบ้านกับผู้ป่วย วัณโรค รับการตรวจ ถ้าพบว่าเป็น วัณโรคจะได้รับการรักษาต่อไป

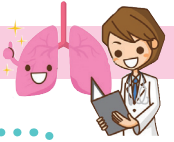
วัคซีนกับเอดส์ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร?

- การติดเชื้อเอชไอวี ทำให้ภูมิคุ้มกันบกพร่อง โอกาสป่วยเป็นวัณโรคได้รวดเร็วและรุนแรงมากกว่าผู้ที่ไม่ติดเชื้อเอชไอวี
- วัณโรคเป็นโรคติดเชื้อฉวยโอกาส ที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งในผู้ป่วยเอดส์
- ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ที่ป่วยเป็นวัณโรค มีสถิติการ

เสียชีวิตมากกว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่ไม่ป่วยเป็นวัณโรค

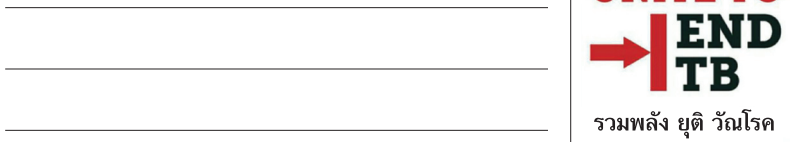
บริการรักษาปัญหาสุขภาพ และรับการตรวจรักษาวัณโรคได้ที่

- สถานตรวจโรคปอดบางโคล่ สำนักวัณโรค
ถนนสุขประเสริฐ เขตบางคอแหลม กรุงเทพฯ โทร.
0-2272-2279
- สมาคมปราบวัณโรคแห่งประเทศไทย ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ ถนนพหลโยธิน เขตพญาไทย
กรุงเทพฯ โทร. 0-2279-1354
- สถานบริการสาธารณสุขใกล้บ้าน
- โรงพยาบาลทุกแห่งทั่วประเทศ

บันทึก...

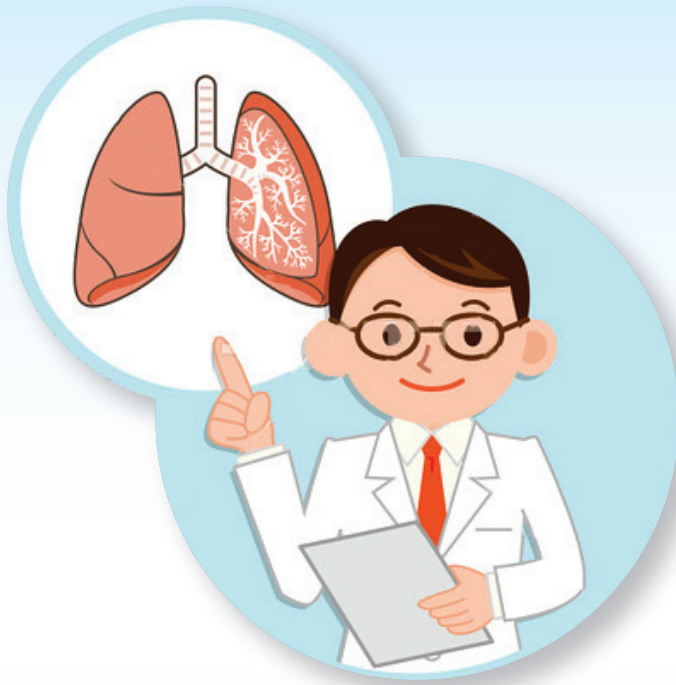
A series of horizontal lines for writing, starting from the top left and extending across the page.

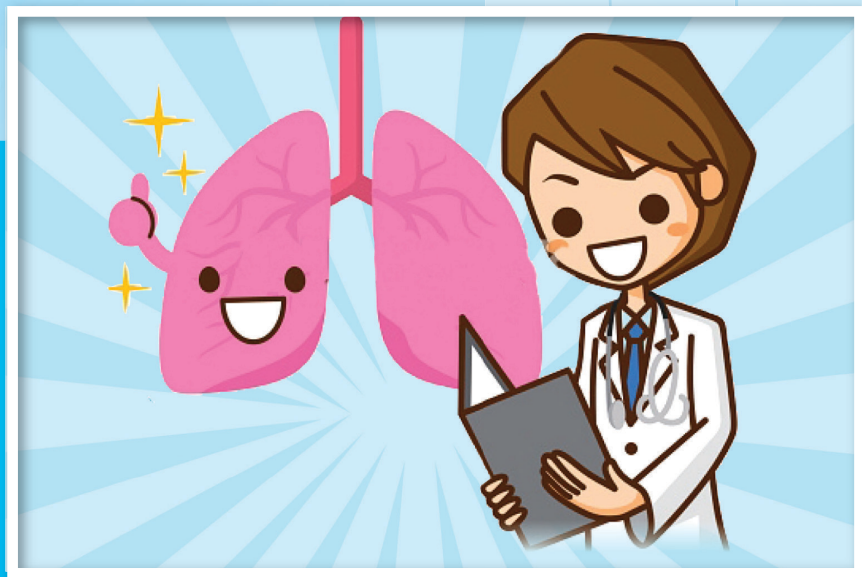
เรียนรู้ เข้าใจ วัณโรค

กรมควบคุมโรค
Department of Disease Control

UNITE TO
→ END
TB

ตามหลัง ยุติ วัณโรค

เรียนรู้ เข้าใจ วัณโรค

UNITE TO
→ END
TB

รวมพลัง ยุติ วัณโรค

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย
สำนักวัณโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
โทร. 0-2212-2279